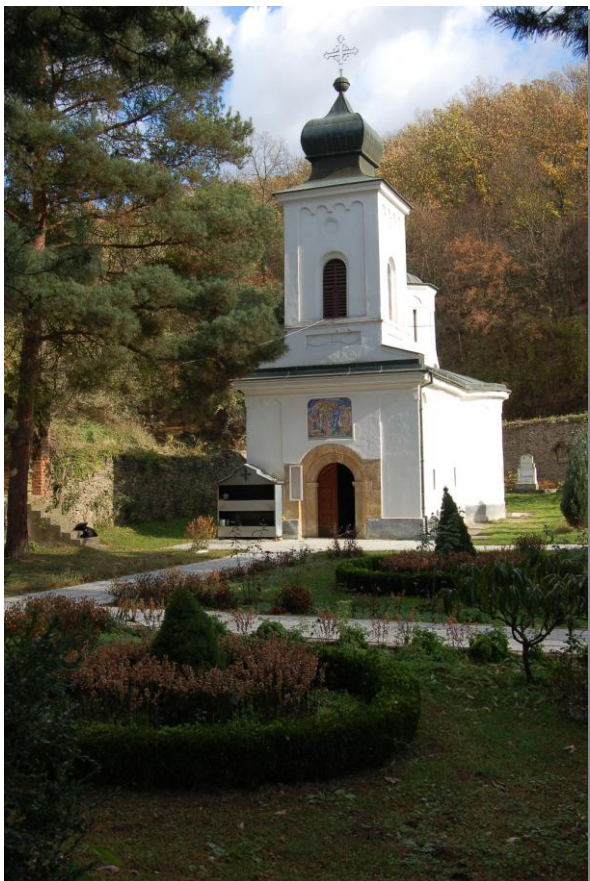

СВЕТО ВАВЕДЕНСКИ ЖЕНСКИ ОПШТЕЖИТЕЉНИ МИЉКОВ МАНАСТИР

Положај манастира Миљков у селу Гложане код Свилајнца

УВОД

Православнo монаштвo ,у одређеним облицима ,старo је колико и Хришћанство.Христос је благословио брак у Кани Галилејској али и безбрачност и девичанство,својим рођењем од Пречисте Дјеве ,личним примером ,примером претече Јована Крститеља,већине својих ученика-светих

апостола,целом плејадом светих подвижника у монаштву од апостолских времена до данас ,Увек је у Цркви било оних који су високи идеали монашког живота ,послушања,дествености и сиромаштва неодољиво привлачили.Св апостол Павле да би отклонио дилеме око хришћанског става о браку и безбрачности посвећује целу седму главу своје посланице Коринћанима .Суштина његовог размишљања о овом питању била би укратко ...хоћу да сви људи буду као и ја ,али сваки имај свој сопствени дар од Бога ,овај овако ,онај онако ...сваки како га је Господ призвао ,онако нека живи.....ја хоћу да сте ви безбрижни.Ко је нежења брине се за Господа ,како ће угодити Господу .А ко је ожењен брине се за овосветско ,како ће угодити жени...А ово говорим на вашу сопствену корист ,не да вам наметнем замку ,него за благообразно и истрајно служење Господу ,у саборности,,(Кор 7.7 17.32 33.35) ,отклањајући на крају сваку дилему шта је боље и богоугодније речима :,Тако и онај који удаје своју девојку добро чини ,али који не удаје боље чини,,(кор 7.38). Високи монашки идеали служења Богу ,Цркви и људима кроз лични подвиг и самоодрицање ,уздили су многе монахе на небеске висине светости и чудотворства,а од манастира створили центре молитве,подвига и сваке врлине ,који су се пројављивали кроз изузетну творачку енергију у свим областима духовног,интелектуалног и културног деловања.

Остајући центрима високе духовности мнољудни манастири истока израстају у прве и праве универзите у којима су неговане и на изузетне висине уздигнуте многе научне дисциплине. Никада историји мањи број људи одређеног staleжа није дао већи допринос човечанству у свим областима људског ума као скромно и често анонимно делање православног монаштва.

Па ипак све је ово средство којим је монах куповао Царство небеско који је увек у свим његовим делима остајало главни циљ.Манастир делује као добро организована монашка заједница у којој се појединац често не примећује и не

истиче. Монах ради и ствара у братству и наступа у име своје монашке заједнице. Ретко се потписује на делима врхунске уметничке вредности, која ствара и оставља своме манастиру, верујући да је све дар од Господа а да је он само алат у рукама Творца. Он све друге, а посебно чланове свога монашког братства, ставља испред себе сматрајући да су га надрасли у монашким врлинама. Радије остаје анониман. Монах је књига писана тајном азбуком. Посебно за људе из света а често и за сабраћу монахе. Са највећом пажњом скрива своје врлине и ризницу соје душе не отвара лако. Радије показује своје недостатке и мане, остављајући нас у недоумици у нашем расуђивању. Па ипак, монах није безличан. Он је и личност и слика свог Творца коме се кроз подвижнички живот уподобљава у меру, свим људима заданог-раста Христовог.

Монах који се кроз монашке завете свега одриче у овом свету, постаје љубоморно везан за свој манастир, он марљиво ради и ствара добра, духовне и материјалне вредности. Ствара их али на њих не полаже право. Све у манастиру припада Богу, Цркви и монашкој заједници. Чак и у привидној раскоши манастира монах остаје сиромашан и скроман у личним прохтевима. Манастир је за монаха монго више од дома и привременог боравишта. За њега је спасење и Царство небеско могуће једино посредством манастира. Отуда, кроз историју она задивљујућа виталност православних манастира који увек, пре и после разарања, налазе снаге да васкрсну из сопственог пепела.

Ту виталност у својој мукотрпној историји показао је и манастир Миљково. Вршећи своју духовну мисију у србском православном народу у периоду вишевековног ропства, манастир Миљково је био више пута паљен, пљачкан и скрнављен: монаси у више наврата приморани да се селе и напуштају ову Свету обитељ. Манастир је показао невиђену виталност и жељу за опстанком. Увек изнова обнављан, под изузетно тешким околностима и враћан првобитној намени.

Два века уназад манастир је васкрсао, добио контуре каквог га данас препознајемо.Прави духовни препород имамо двадесетих година прошлог века са доласком руских монаха у ову Свету обитељ ,касније после другог светског рата ,старањем епископа Хризостома манастир је претворен у женски. Сестре монахиње,својом молитвеношћу и пожртвованим радом,стекле су поверење и подршку народа овог краја,те је Миљков манастир ускоро духовно и материјално обновљен,и добио данашњи изглед.

Пожртвовано и брижно чување молитвеног манастирског и монашког правила свакако су највреднији део посла који се у манастиру негује и извршава.Други део посла који се манастиру кроз векове негује је дочек и испраћај верника и гостију који посећују Свету обитељ ову ,старајући се да се одговарајуће гостопримство укаже сваком посетиоцу.

Поред редовног дневног богослужења ,у манастиру се верници окупљају сваке недеље и празника у години.Свечаније бива о манастирским саборима Ваведење Пресвете Богородице -храмовна слава и Преображење.

Нека благослов наше Пресвете Госпође Богородице буде са сестринством Свете обитељи ове , за нову снагу и вољу у добру и монашком подвигу истраје до краја,с благодарношћу Богу у наставку мисије коју је короз векове Манастир имао.

1. Географски положај

Манастир Буковица(Миљков манастир), лежи на гложанској утрини скоро на самој десној обали Велике Мораве,а у Доњој Ресави, Има заклоњен положај од главних путева,и погледа света кавим су се одвајкад и правиле Србске задужбине.

Манастир је под самим селом Гложанима, загрљен са два велика шумовита брда: са истока је Оглавак, а са запада Градац. Пут за Манастир, одваја се одмах на излазу из Свилајнца на пута за Деспотовац, и иде преко Црквенца до села Гложана, у дужини око 6 километара.

Раније се манастир Миљков звао Буковица, а своје сада-

шње име добио је по Миљку Томићу, трговцу из Гложана, који га је, из темеља, обновио у другој половини 18. века, о чему ће бити речи мало доцније.

Манастир Миљков је један из групе од неколико мањих манастира, на Морави, и то Томић, Јаковић, Радошин, Добреш, Златенац, Девесиње и Ивковић. И у овим су манастирима некада, по летопису манастира Миљков (рукопис стр. 2) „у тишини радили књижевници ресавски“, па нешто због тога, а више због обавезног крста у њиховој основи темеља, њихових грађевина и због осталих архитектонских особина, мисли се: „да је и те манастире подигао деспот српски Стеван Лазаревић“, па међу њима, дакле, манастир Буковицу, доцније назван манастир Миљков.

ИСТОРИЈА

Миљков манастир је највероватније сазидан у доба деспота Стефана Лазаревића, и нипошто се не може искључити могућност да је у то доба био метох деспотове најславније задужбине, величанственог и монументалног манастира Манасија; највероватније је био део ове лавре.

Пошто се манастир Буковица (Миљков манастир) неоспорно јавља у првом турском дефтеру из 1467. године као “Пречиста Ваведење”, мислимо да је, ван сваке сумње, саграђен (или бар темељно обновљен) у време средњовековне Србије. Не искључујући могућност да можда постоји и нека старија фаза, Миљков манастир је данашњи изглед – наравно, без звоника - углавном добио у време деспотовине, и то вероватније у доба деспота Стефана него током владавине деспота Ђурђа.

Како црква највероватније потиче из времена око 1400. године (± 20 година), било би веома значајно сазнати да ли је истовремено са њом саграђена и припрата, или овај део цркве потиче из неког каснијег периода. То што је Миљков манастир почетком XIX века имао само дозидану дрвену припрату нипошто не значи да црква није већ у почетку имала зидану припрату која је, потом, током времена страдала. Како је Пречиста Ваведење 1467. године била манастир, то би значило

да је она већ у то време морала да има припрату, премда је она лако могла да буде начињена од дрвета.

Турска владавина

Посадник тврђаве Ресаве, Аслихан, господарио је 1467. године селом Добршево (укупно 22 куће) у Ресави, а селу су била припојена и два манастира - Св. Никола и Пречиста Ваведење. Након што су изложене дажбине села, манастири су убележени без икаквих других података.¹ Премда село Добршево данас више не постоји, добро нам је познато где се налазило – око километар и по од Миљковог манастира, ту где се и данас налази потез зван Добршево. Потпуно је јасно да је манастир Пречиста Ваведење, заправо, данашњи Миљков манастир.

Око 1476. године су у манастиру Пречиста Ваведење затечена 4 монаха, док је 1516. године манастирско имање постало сејалиште Добршева, па се претпоставља да је манастир макар привремено опустео.²

Још један податак о манастиру Буковици, односно о манастиру Миљков, несумњиво чини запис из прве половине 17. века. Наиме, Филарет, игуман манастира Миљков, који се бавио истраживањем овога и осталих манастира на Морави, оставио је забелешку о једном псалтиру који је својина овога манастира, а на коме је, по игуману Филарету, између осталог, било записано и ово: да је писан „повељенијем и иждивенијем Господар Јон Матеја Басарака, Господина и Војводи земли Унгровлајској. Непечатана бист сија книга глаголемују Псалтир,

¹ М. Стојаковић, *Браничевски тефер. Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године*, Београд 1987, 231-232; Б. Кнежевић, *Манастири у Браничеву према турском попису из 1467. године*, Саопштења XX-XXI, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 1988/9, 205.

² О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984, 71, 142-143.

ктори брат, много грјешним во јеромонасјех Стефаном Охридским. Почесја писати месеца Априла 26 в љет 7146. А соверши се в љете од созданија мира 7146 од Христа 1638!“³

Из овог помена, из кога је, можда, због помоћи коју су и осталим српским манастирима указивали тада још слободнији, полувазални и вазални кнежеви суседне Влашке и Молдавије, произашло је, свакако, и тврђење: да је и сам манастир Буковицу подигао један од влашких кнежева.

После овога, све до 1787. године не зна се ништа о манастиру Буковици. Највероватније је, да је и он, у бурним догађајима српске историје, посебно после патријарха Јована (око 1594. године) или после сеобе под патријархом Арсенијем Трећим (1690. године), поделио судбину многих српских манастира, да је био спаљен и порушен, јер га је Кочина Крајина (1787. године) затекла у рушевинама.

У време Кочине Крајине, манастир је поново подигао, обновио Миљко Томић, богати трговац из Гложана и сам је, пред смрт, дошао у манастир и упокојио се у њему, не зна се само да ли у монашком завету или ван њега. По њему је и манастир, до тада Буковица, назван – Миљков манастир.

У насталим бурним догађајима, после Кочине Крајине, Турци су поново спалили манастир, те је поново опустео. Пред сами Први српски устанак у њега је дошао удови лаповски свештеник поп-Миљко Ристић, родом из села Вирине, недалеко од Ћуприје, ту се замонашио и, као јеромонах Мелентије (Ристић), посветио се поновној обнови манастира и манастирских конака.

Размере поп-Миљковог рада на обнови порушеног манастира, који је сада, по првом свом обновитељу – ктитору, Миљку из Гложана, преименован у Миљков манастир, нису познате. Обзиром на скромна средства и осиромашену околину, тешко је претпоставити да је поп-Миљко, сада већ јеромонах Мелентије, учинио у манастиру што више од скромне обнове манастирских конака.

Оно, пак, што је значајно за овог, другог по реду, обновитеља манастира на Морави, јесте његова жива делатност у самом почетку Првог српског устанка против Турака, његово

³ Летопис манастира Миљков, рукопис, стр 3.

повезивање са Карађорђем, вођом устанка, са којим је био у сродству по својој покојној жени, као и са знаменитим људима с друге стране Мораве и доцније познатим вођима устанка.

Нема сумње, да је то јеромонах Мелентије доцније, у Карађорђево доба, умео и да искористи познанство са Вождом у прилог даље и веће обнове свог манастира. Ово се, пак, да ићи и по натпису на звону које је припадало манастиру, „ливено за владе Врховног Вожда народа српског Георгија Петровича“. Ово је звоно, доцније, у доба кнеза Милоша, 1830. године однето из Миљковог манастира у Крагујевац и, прво је zazвонило у ослобођеној Србији!... Звоно је, изгледа, било и – једино у тадашњој Србији, јер га кнез више не враћа манастир Миљково, од кога је и узето, већ га шаље у манастир Раваницу, која је, свакако, била без свога звона... Сам кнез Милош је, нешто доцније, за манастир Миљков као и за садашњу стару крагујевачку цркву приложио нова звона. Према томе, уколико је обнове манастира и било у Карађорђево доба, она је могла бити само значајнија од оне поп-Миљкове и могла се протегнути и на храм, цркву манастирску.

Нема сумње, да су и поп-Миљко и манастир на Морави играли веома важну посредничку улогу у повезивању устаника и њихових вођа, народних кнезова и војвода, те су, као такви, били и код Турака подједнако забележени и омрзнати.

Судбина је, пак, доделила поп-Миљку, сада јеромонаху Мелентију, да остане жив и да дочека злокобну 1813. годину, неславни слом Првог српског устанка и турску одмазду над Миљковим манастиром. Манастир је опљачкан, а затим и спаљен.

У годинама Другог српског устанка (1815. године), под кнезом Милошем Обреновићем, понова и брзо изникли и појавили се на светлом српском устаничком хоризонту и Миљков манастир и његов ктитор и обновитељ – игуман Мелентије Виринац (бивши поп Миљко из Лапова). Истина, писани извори не говоре више о некој посебној, истакнутој ни живљој акцији ни манастира ни његовог игумана у устанку ни у припремама за њега, као оно у доба Карађорђево.

Већ у 1818. години имамо забелешку: да је Миљков манастир био „појући“, и да је у њему боравио од 1818-1823. године јеромонах Филимон (Тодоровић), родом из Босне, из

зворничке нахије, који је затим постављен за настојатеља манастира Троноше, а доцније (1823. године), изабран је за епископа зворничког.

У 1828. години посетио је манастир „Јоаким Вујић, наш познати путописац и књижевник, пријатељ и штићеник кнеза Милоша, и у свом опису, дао нешто података о манастиру. По Јоакиму Вујићу, Миљко из Гложана сазидао је манастир на некој старој цркви коју се, по свему судећи, звала – Буковица. По овоме обновитељу, манастир је и назват Миљков манастир. Манастир „лежи на гложанској земљи при реки Морави... Храм Ваведење. Ну стара је црква порушена и на њено је место сазидаана нова“.⁴

По опису комисије из 1839. године: „црква је проста камена, окречена споља и изнутра, има једно кубе, а припрата је од дрвета; сва је пак покривена шиндром“.

Године 1837. имао је готових новаца 100 гроша, а 1864. године нарасла му је готовина на 5.024 гр. и 29 пч,“... „Овај манастир није до скоро имао нурије и тек од скоро добије нурију... Ово су му села дата у нурију: село Гложане са 159 кућа, Радошин са 69 кућа и Бресје са 43 куће, свега 271 кућа“.⁵

Из овога је доба и знаменита устаничка и свештеничка фигура попа Станише (Алексића) из Црквенца. Поп Станиша је одрастао у селу Тропоње. Родитељи су му дошли из Тимочке Крајине. Био је писар војводе Стевана Синђелића и с њим учествовао у многим борбама против Турака. Преживео је трагедију на Чегру и учествовао и у Другом српском устанку као борац и писар. – Између осталог, као што ћемо видети, он је један од првих зачетника мисли о прикључењу Ресаве устанку у Шумадији, под Карађорђем.

За манастир Миљков поп Станиша је везан својом везом са Карађорђем на манастирској скели на Морави, а затим својим доцнијим радом за добро манастира и, коначно, својим гробом, уз јужни зид манастирске цркве! О своме трошку, поп Станиша је просекао пут ка манастиру поред Мораве у стени, да би се лакше, са моравске стране, долазило манастиру. Због тих заслуга, а и других о којима има речи на надгробној му

⁴ Јоаким Вујић „Путешествије по Србији I“, Српска књижевна задруга, Београд, стр. 115, прим. 1, 1901.

⁵ „Гласник Српског ученог друштва“, књ. IV, Београд, стр. 94, 1867.

плочи, и као важна личност из Првог и Другог српског устанка, поп Станиша је, по смрти 1825. године, сахрањен у порти манастира Миљков, поред јужног зида. На надгробној плочи којом је обележен гроб поп Станишин, стоји овакав запис (у данашњој транскрипцији):

„Здје почивајет свештеноереј Станиша Алексић от села Црквенца: Ресави: бист муж животје своем благодјетелъ многим Кристјанем и бист славни намјесник ресави и многе задужбине начини и конак прекрасни код манастира Милкову и ниже манастира код Мораве преко стене пресече пут за ратлук народа прикодјаштем здравим бољаштим во манастир а себи за душу и своме роду за“... (даље, плоча празна).

У току 18. и почетком 19. века, у манастиру Миљков била је школа у којој су се учили писмености деца из суседних села. О карактеру и обиму ове школе, закључујемо само по томе: што ученике ове школе сусрећемо у многим селима у Ресави, а нису у монашкој раси ни свештеничкој мантији, већ у сељачком гуњу и опанцима. Они су, збиља, понекад на истакнутим и важним местима у народној ствари, и устанку. Такви су: Марјан Здравковић, старешина ресавски, који је рођен око 1790. године, у Брестовцу и Петар, обер кнез ресавски, родом из Глојана. Обојица су учили школу у манастиру Миљков, свакако код калуђера.

Турци су 1813. године спалили манастир Миљков и тиме збрисали дело обојице имењака и – обновитеља манастира. Знатнија оправка манастира везана је за име игумана хаџи Пантелејмона и за годину 1856. Ова се оправка, свакако, може односити искључиво на оправку храма – манастирске цркве, јер су, у истој години, подигнута и два конака код манастира. Један је конак подигнут прилогом становника вароши Свилајнца, а други прилогом становника Лапова. Иначе о овој оправци из 1856. године, још и сада стоји натпис на јужном зиду, скоро испод самог симса, у малој полукружној ниши. Натпис гласи: „1856. год. Под владом Кнеза Александра Кара (Ђорђевића) и Ми(трополита) Петра јеромонак Пантелеимон созидао из темеља возвисио Мо(н)астир покрио цином (свакако, цинкплексом), помоћио народа“.

Игуман хаџи-Пантелејмон је сахрањен поред манастирског храма, са јужне стране. Са надгробне плоче, која

се сад тешко чита, дознајемо: да је, још за живота, 1868. године, подигао себи ову надгробну плочу, да је храм обновио, подигао конаке и ограду и храм снабдео свим потребама унутра...

О вредном игуману хаџи-Пантелејмону, иначе се зна: да је био родом из Гложана, да је био добар духовник, да је пропутовао Свету Земљу и био на Гробу Господњем, те – носио назив хаџије. На списку приложеника манастиру он се у 1865. и 1866. години потписује као „хаџи Пантелејмон“ и „поклоник Гроба Господњег“. Остао је на манастирској управи од 1856. до 1866. године, а свакако и дуже.

* * *

За дужи временски период, да би бар штогод дознали о манастиру и његовом напретку, као и о угледу који је манастир уживао у ближој и даљој околини, као и његово вредно братство, у оскудици других података, послужићемо се са неколико целих или фрагментарних спискова приложеника манастиру о црквеној слави или о другим великим празницима, кад народ у већем броју посећује овај манастир.

Пред нама је део већег списка приложеника манастиру из села Крњева, на дан 6. јула 1875. године. Списак је непотпун. На њему је свега 26 приложеника са укупним прилогом од 1.420 динара. На челу приложеника је Стеван Поповић, свештеник из Крњева и жена му Јелица, са прилогом од 100 динара, а затим остали приложеници чији се просечни прилози крећу између 60 и 120 динара. Међу приложницима су све сама позната презимена у Крњеву: Тирнанићи, Шулејићи, Цветковићи, Петровићи, Костићи и др. По знаку „преноса“ при дну списка као и према томе што списак на крају није сумиран ни оверен, треба да следе имена даљих приложника из села, али тога дела списка нема, изгубљен је.

Судећи по забелешци из наредне 1876. године о прилогу манастиру 6 кошница пчела, које је примио намесник манастира јеромонах Филарет, могло би се претпоставити да је он примио и прилог у новцу, у претходној години, по списку из Крњева.

Из 1878. године имамо забелешку пет различитих већих прилога манастиру, које је примио, сада већ игуман манастира, Филарет (Петровић).

Даљу прошлост манастира могуће је реконструисати из биографских и других података о делатности појединих свештеномонаха на манастирској управи, те ћемо тим путем и ићи, говорећи о монаштву, односно братству манастира.

На брду изнад манастира, „у време цветања манастира Буковице“, а то је, дакле, могло бити у доба деспотовине српске, ту су били – летњиковци. То се брдо у народу зове – Подрум, због тога што су ту, пре појаве филоксере и пропасти винограда код нас, били – винарски подруми. Ту је, међу сеоским подрумима, био и – манастирски. Пропашћу винограда у прошлом веку, запустели су, а затим и пропали и – винарски подруми на брду. Од њих је остало, дакле, само име, назив.

Храм и живопис

Храм манастира Миљков је једнобродан и мали, са уписаним крстом у основи, чији се кракови ослањају на врх олтара, западни зид и две бочне певничке апсиде. Размере храма су следеће: дужина 13 метара, ширина 6,5 метара, а висина зидова је 2,8 метара. Дебљина зидова износи преко 80 цм. Зидови су од необрађеног камена, масивни, равни и малтерисани споља и изнутра, са по три уска прозора са јужне и једним прозором и вратима са северне стране. Величина прозора је 86x53 см. Висина храма, са кровом, изузимајући звоник – торањ износи око 7 метара, а са торњем премаша висину од 10 метара.

У храму је замењен под у старој форми новим мермерним плочама 1973. године и покривен је бакарним лимом 1983. године.

Садашња грађевина храма је, као што је већ речено, подигнута, заслугом игумана хаџи-Пантелејмона, 1856. године на зидинама попаљеног и срушеног манастира.

Храм је унутра подељен на олтар, брод храма – наос и припрату. Олтар је, величине 3,3 x 3,3 метара, са омањом олтарском апсидом, а у наосу су северна и јужна певничка апсида,

величине 2,9 x 1,25 метара.

Манастир је стављен под заштиту државе као споменик културе решењем Завода под бр. 124/1 од 5. маја 1969. године.

а) Иконостас

Олтар је одвојен од наоса дрвеном преградом – **иконостасом**, величине 3,05 x 2,15 метара, посебне израде, сав од дрвета. Иконостас је, по нацрту монаха Наума, радио 1968. године Милан Милошевић, столар-резбар из Прељине.

Иконостас је веома лепе израде, од ораховог дрвета, са царским, јужним и северним дверима. Сав је изрезбарен, управо опточен двоструком угластом плетеницом, хоризонтално и вертикално, у дрвету. – У њему су само четири иконе: Господ Христос, Света Богородица, на северним дверима Свети архангел Михаило, а на јужним – Свети архиђакон Стефан. Иконе у иконостасу, рађене су у византијском стилу, на дасци, масним бојама, са нешто позлате. Рад су монаха упок. Наума (Андрића), бившег нашег познатог иконографа.

Исти мајстор, и у истом стилу, радио је и столове за архијереја и игуманију у храму, од ораховине, у дуборезу.

Изнад брода храма је свод из кога се, ослоњено на тамбур, или боље на зидове наоса и стубове, издваја лепо осмострано кубе, које као да лежи на своду храма, чију је дебљину тешко одредити. На малу и узану припрату, надзидан је четворострани торањ, звоник, висине око 3 метра, са лименом кровном куполом, која се завршава куглом из које извире крст.

б) Живопис

Унутрашњост храма је сва живописана, свежим и живим бојама, местимично у фреско-малтеру, а остали део на сувом малтеру посним бојама. Живопис је дело и прилог манастиру монаха **Наума (Андрића)**, уметника-иконографа, сабрата овог манастира. Рађен је с јесени 1967. до пролећа 1968. године.

Колика је уметничка вредност овога живописа, најбоље ће се схватити ако се подсетимо: да је он заменио и дошао на место оних остатака избледелих фресака (које то нису биле), „слабог живописа, свакако из времена пребивања руских калуђера“... Овај ранији, живопис у манастиру Миљков, био је свакако, не само „без веће уметничке вредности“, већ и „рађен нестручно, посним и непостојаним бојама“. Уметник је, истина, изванредан број икона старог живописа сада рестаурирао и – задржао у живопису.

Садашњи живопис покрива читаву унутрашњу површину зидова црквених, почевши од олтарске апсиде, па преко зидова и свода наоса, певничких апсида, па до западних улазних врата. Под живописом је, сва унутрашња површина зидова, а она није мала. – Како у натпису овог живописа стоји: њиме је обухваћено више од две стотине светитељских ликова, што говори о његовој особености и вредности. Затим, у живопису су заступљени скоро сви ликови Срба – светитеља, а на овај се број надовезују многи пустиножители и испосници, што би чинило, исто тако, једну од особина овога живописа.

Остављајући стручнијим и позванијим, да кажу своју реч о правој вредности овог живописа, напоменућемо још само чињеницу: да је живопис у храму распоређен на зидовима у виду крста, по прописима православне иконографије и пракси

старих зографа, иконописаца.

Горњи крак тога крста, означава фигуру Богородице у олтарској апсиди, са Христом на крилу, а доњи – сцена Њеног Успенија, изнад свода, којим се одваја брод храма од припрате. Остала два крака тога крста су сцене из живота Богородичиног, и то: у калоти јужне певничке апсиде – Рождество Пресвете Богородице, а у северној Њено Ваведење, увођење у храм!

О л т а р

Живописом су покривени сви зидови храма, читава његова унутрашњост, почевши од олтарске апсиде, па до западног зида. – У **калоти** олтарске апсиде изображен је лик Пресвете Богородице – зване „Ширшаја Небес“, са раширеним и уздигнутим рукама, у знаку мољења за присутни народ у храму. У њеном је крилу, у светлом кругу, допојасна фигура Христа. При самом врху овога свода, у повећаном медаљону, кога подржавају арханђели, приказан је Христос Спаситељ. Лево и десно су од Њега повеће композиције Васкрсења, са „белим“ анђелом из Милешева и женама – мироносицама и, са друге стране, композиција Вазнесења Господњег.

У ниши **жртвеника** је Спаситељ, у фреско техници, док су са леве и десне стране нише ликови: Светог апостола Јована Богослова, Светог архиђакона Стефана и Светог Јована Владимира. У медаљонима, изнад жртвеника су: Свети Петар Цетињски и Свети Максим (Бранковић, – архиепископ српски?).

У **ђаконику** приказан је **Нерукотворени Образ Господњи**, у фреско техници, а са леве и десне стране су: мученици Флор и архиђакон Лаврентије, исто у фреско техници. У медаљонима изнад њих су: Свети Сава Други, архиепископ српски и патријарх Јаков Други, у архијерејском орнату.

У олтару, у другој зони, приказани су ликови светих литургичара, помешани са, њима равнима, по оцени зографа, Србима – светитељима! Овај светитељски сплет, са десна на лево, представљен је овако, овим редом: Свети Јоаникије, патријарх српски, Свети Григорије Богослов, Свети Јован Хризостом. Овај ред сад прекида мали, узани прозор, величине 87 x 52 см. Изнад прозора је Агнец, у облику малог Христа, у лежећем ставу. Под главом му је – просфора, а испод ногу – путир. Агнец је, сем главе и ногу, покривен једним дарком, са крстом. Свети-

тељски ред се даље наставља ликовима: Светог Василија Великог, Светог Арсенија (Коснар) и Светог Василија Острошког Чудотворца.

К у б е

Осмострано кубе, једино у овом храму, ослања се на тамбур, или боље речено на зидове храма, управо на масивне стубове, који одвајају олтар од брода храма. Живопис покрива читаву његову округлу унутрашњост. – На своду је, као и обично, **Пандократор**, са отвореном књигом, на чијој једној страни читамо речи: „**Аз јесам Сушчиј**“, а на другој: „**Алфа и Омега**“, тј. **Почетак и Свршетак**.

Испод Пандократора су, на осам узаних поља, раздјељених одговарајућим бројем узаних прозора, приказани ликови осморице Светих Апостола Христових.

У првој зони, испод Светих Апостола су четири композиције из живота Христовог: Рођење, Крштење, Срећење и Преображење! У пандатифима су ликови Четворице Светих Јеванђелиста.

П е в н и ч к е а п с и д е

Обе певничке апсиде су живописане. У њиховим калотима дат је по један догађај из живота Богородичиног, пошто је и сам храм посвећен Пресветој Богородици, управо Њеном Ваведeњу. – Живопис је у певничким апсидама, уосталом као и у читавом храму, представљен у две зоне под сликама, док трећу чини масни сокл, висине 120 см. У калоти северне певничке апсиде, по обради композиције Ваведeња, тј. увођења Пресвете Богородице у храм, као и по избору ликова у зони испод ове композиције, живопис далеко изостаје иза оног у јужној апсиди.

У овој композицији, изразити су ликови Светих Јоакима и Ане, а до њих су, у истом реду, још и четири женске фигуре. Пресвета Богородица, упадљиво слабо приказан лик, патуљаста и скоро старачког изгледа, иако трогодишње дете, представљена је у дугој црној хаљини до земље, са црним огртачем и забрађена. – Света Богородица, са завијеним рукама испод црног огртача, прилази старцу, првосвештенику.

Композиција је приказана без уобичајених степеница по којима се дете – Марија пење и без атмосфере храма у који је

уводе!... Старац, првосвештеник храма, неодређено гледа према детету – Марији, свакако необично одевеној, испред себе, иако према њој пружа обе своје испружене руке. – Овим упрошћеним и једноставним приказивањем догађаја – Ваведења, бар за око простог света, сцена је изгубила много, без обзира на уметникову концепцију и замисао!...

У првој зони северне певничке апсиде, ликови преподобно-мученица жена, са лева на десно, приказани су овако: мученица Харитина, преподобна Матрона, мученица Ираида, преподобна Марија, мученица Ирина, мученица Серафима, мученица Еуфимија, преподобна Амвросија, мученица Фотина, преподобна Параскева, мученица Пелагија, мученица Варвара и мученица Текла.

Као и горњој зони, и овоме делу живописа, могло би се приговорити: да одише оскудицом оригиналности, брзином, недореченошћу и – понављањем ликова!...

У калоти јужне певничке апсиде, дата је композиција **Рождества** Пресвете Богородице, свакако слаба копија фреске из Студенице. Ова композиција од 11 ликова, са слабом пропорцијом ликова, оставља утисак – недовршеног рада. – Света Ана, у овом случају породиља, приказана је у седећем ставу и, једном од тројице присутних мушкараца, даје нешто у шаку. – Пада у очи и посебна декорација ликова, међу којима једна женска фигура носи преко руке убрус, пешкир, док са друге стране, друга женска фигура, са голим рукама, без рукава на дугој хаљини, носи према породиљи послужавник, са бокалом и две чаше.

Новорођенче – Богородица, у колевци, у повоју ружичасте боје, по сразмери, много је већа од – обичног новорођенчета! – Боје су живе, свеже и, упадљиво разнолике.

У првој зони ове певничке апсиде, ликови преподобно-мученика, с десна на лево, поређани су овако: преподобни Јован Дамаскин, преподобни Киријак Отшелник, преподобни Антоније Велики, преподобни Наум Охридски, мученик Лаврентије, преподобни Марко Трачанин, мученик Јустин, мученик Харалампије и мученик Прокопије.

Северни зид

Две велике композиције, на северном и јужном зиду, по-

чињу у наосу, броду храма. Обе су композиције везане за Пресвету Богородицу.

На северном зиду приказано је чудо: како, посредством Пресвете Богородице, преподобни Роман Слаткопевац, добива дар – певања, слаткопјенија, управо како пева кондак Богородици.

На стубу који дели наос од солеје, на северној страни, приказан је Свети великомученик Георгије, у одори римског војника, а испод њега је исписан тропар: „Воинство свјашчено је“... У луку, у који прелази овај стуб, на самом врху, приказан је Господ Исус Христос – Емануел, у лику детета! Са десне стране су му Свети великомученик Пантелејмон, Свети великомученик Прокопије и мученик Трифун, а са леве, северне стране, су Свети великомученик Теодор и Свети бесребреници Козма и Дамјан.

У прозору са северне стране, са леве стране су: мученица Евпраксија и преподобни Исак Сирин, обе у фреско техници; а са унутрашње стране прозорског лука, лево је преподобни Зосим, а десно преподобни Саватије. – Изнад прозорског лука су, у медаљонима, лево Свети Стефан Првовенчани, а десно краљ Стефан – Душан, са светитељским ореолом и круном. Оба ова лика су остатак ранијег живописа, а сад су само рестаурирани.

На широком северном стубу између наоса и нартекса, припрате, са унутрашње стране је преподобни Мојсије Мурин – Црнац, док је у луку истог стуба горе преподобни Гаврило Лесновски. На истом стубу, с предње стране дат је лик Светог Саве, првог архиепископа српског, у фреско техници.

У луку свода којим се брод храма и завршава, дата је композиција **Успења Пресвете Богородице**, једна од најбољих и најуспелијих композиција овог живописа, у овом храму.

Ј у ж н и з и д

Друга већа композиција везана за Пресвету Богородицу је на јужном зиду. Она представља јављање Пресвете Богородице у цркви Влахерни, у Цариграду. Препун храм света на молитви, надкриљава Пресвета Богородица, држећи на рукама раширен свој омофор. У позадини су Свети Епифаније и Андреј Јуродиви, гледају на ово јављање Пречисте и – показују један

другом. – Овај догађај Црква празнује као **Покров Богородичин**.

На стубу који дели наос од солеје, на јужној страни, приказан је Свети Димитрије, у ратничкој опреми. Испод његових ногу исписан је на листу тропар мученика.

У прозору са јужне стране, дати су ликови преподобног Григорија Синаита и преподобног Прохора Пчињског, док су са унутрашње стране лука приказани ликови преподобног Германа Валаамског и Сергија Радоњешког. Ликови преподобног Григорија Синаита и преподобног Прохора Пчињског потичу из ранијег живописа, а сада су само рестаурирани. – Изнад прозорског лука, у медаљону, су: Свети краљ Милутин и Свети кнез Лазар. Обе ове слике су – остатак ранијег живописа, а сада су само рестауриране.

На стубу са јужне стране, између наоса и припрате, са унутрашње стране, је лик Светог Прокопија Пустиножитеља и јуродивног, а у луку, у који прелази тај стуб, дат је лик преподобног оца Јоаникија Девичког. И лик Светог Прокопија само је сад рестауриран, из ранијег живописа. – На истом стубу, с предње стране, дат је лик Светог Николаја Мирликијског Чудотворца, у фреско техници.

Н а р т е к с — п р и п р а т а

Нартекс или припрата је трећи и, просторно, најмањи део храма. Он је одвојен од брода храма дебелим стубом (167 x 95 цм) и износи свега неколико квадратних метара. Богатством ликова и посебних записа, припрата се знатно истиче изнад осталих делова овог храма. И она је сва живописана.

На равној таваници припрате, изображен је Дух Свети, у облику голуба и светлосних златних зрака, а у луку, који подржава свод, стоји натпис: „**Јегда же раздајаше огњенија језики вишњи**“...

На стубу, са унутрашње стране лука, на северном зиду припрате, приказан је лик Светог Симеона Мироточивог. – У доњој зони овога стуба је Свети архангел Гаврило, дат у фреско техници.

Важна су још два натписа у припрати. Онај на северном зиду, у луку, који гласи: „**Јегда снишед језики слија, раздјељаше јазики**“... и овај на десном луку: „**В сојединеније всја**

призва и согласно“, – Он је све призвао у јединство; да сви једно буду!...

На јужном зиду, приказан је лик преподобног Сергија Радоњешког (по други пут у овом живопису), а у доњој зони је Свети архистратиг Михаило, дат у фреско техници.

У ниши припрате, са унутрашње стране лука, приказани су ликови преподобне Доротеје и преподобне Ангелине.

Око прозора, са леве стране, дати су ликови преподобног Зосима и Марије Египћанке, а испод прозора, на таблици, исписан је текст из канона преподобној Марији! Оба лика су из ранијег живописа, а сада су само – рестаурирани. – Са унутрашње стране су: преподобни Наум Охридски (по други пут у овом живопису) и ђакон Авакум.

Са унутрашње стране, на северном зиду у припрати, приказана је Пресвета Богородица, са Христом на десној руци, са грчком сигнатуром. И ова је фреска део остатка од ранијег живописа. У доњој зони, испод ње, приказан је Теодор Студит (можда и по други пут у овом живопису).

На простору између врата за излазак на хор и стуба, приказан је и лик Светог Стефана Деспота, са натписом: **„В Христа Бога св. Благовјерни и Рвнап [равно-апостолни] Деспот Стефан Високиј Господин всјех српских и земљеј“**, а на самој слици стоји **„ктитор мјеста сего“**. И ова је ктиторска слика, са натписом, остатак од ранијег живописа, иако је јасно да је Деспот, највероватније, био ктитор – **„мјеста сего“** и, свакако, на њему првобитног манастира, о чему смо већ говорили, као и манастира у близини, од којих су неки познати сада само по имену!

**Свети Стефан Деспот,
највероватније ктитор
манастира Миљков (Буковице)**

На овој фрески, Деспот висок, са деспотском одором и круном на глави. У десној руци Деспот држи крст, управо жезал који се завршава крстом, а у левој руци макету манастира, садашњи изглед, са карактеристичним торњем, звоником и кубетом! – Испод макете, на уобичајеној таблици, дат је запис о обнови црквеног живописа, дело зографа монаха Наума (Андрића), док је сам лик остатак ранијег живописа, сада само

– рестаурираног. Запис гласи:

„Во славу и хвалу Оца и Сина и Свјатогa Духа и свјех свјатих јего изображених здје в храмје сем.

По повелењију архијереја Браничевскога милостију Божијеју Православнаго Епископа кир Хризостома и саизвољенијем настојатељице обитељи сеја игуменији Доротеји, обновисја живопис в цркви сеј икона в чисље ликов 217 нових и 11 токмо рестаурираних од того точију 14 фреско-техником, поради скудости и небреженија. Дело приведено в сушчност милостију Божијеју и трудом черноризца монастира Миљкова рукоју меншег в иноцјех и зуграфа Наума љета Господњег 1968.“

Са јужне стране, на западном зиду, приказан је лик преподобног Петра Атонског. – На западном зиду су ликови Свете Софије и њених кћери Вере, Љубави и Надежде. – Коначно, живопис се завршава ликовима на левој страни западног зида преподобног Акакија, обрасца монашке послушности и преподобног Онуфрија, примера монашког сиромаштва; са карактеристичним натписом на свитку: „Траву јажд, на трави лези, травом се покри“.

На своду улазних врата је Рука Господња, копија из манастира Манасије, са натписом: „Рука Господња“, а са стране пише: „Праведни души в руци Божијей“.

МОНАШТВО, КОНАЦИ, ИМОВИНА И СЛАВЕ

Из забележака на богослужбеним књигама, а свакако и из других извора, игуман Методије (Миловановић), саставио је листу својих претходника, њих 14 на броју, на манастирској управи манастира Миљков. Из ове забелешке и других података, покушаћемо да, бар приближно, освежимо све оно што се зна из биографских података и рада појединих старешина манастира Миљков. Прва важност овог пописа старешина манастирских, сем приближно тачног хронолошког реда, доласка и смењивања на манастирској управи лежи и у томе, што, ослањајући се на писање летописа манастирског о појединцима на манастирској управи и остале изворе, можемо установити: шта је ко од њих учинио за манастир. (Свакако, из монашке скромности, летописац, игуман Методије, о себи није ништа рекао, а свакако је имао шта, сем свога презимена – Миловановић и – да је он „бивши поп-Живота!“ Можда се скромни игуман Методије надао да ће, захвално потомство писати о њему онако као што је он писао о својим претходницима!?... Нажалост, то се још до сад није догодило!... О вредном игуману и првом летописцу манастира Миљков, Методију (Миловановићу), релативно се мало зна.

а) Монаштво

По непотпуним и оскудним подацима о старешинама и монаштву манастира Миљков зна се од почетка 19. века (око 1800. године).

1. **Јеромонах Мелентије** (Ристић), из села Вирине (око 1804. године). Можда није неосновано под именом јеромонаха Мелентија, настојатеља манастира Миљков, али не по ономе реду како их сврстава игуман Методије у свом летопису манастира, препознати бившег поп-Миљка Ристића, свештеника из Лапова. Индиције за овакву претпоставку нису само у истом имену, већ у чињеници: да летописац, учени игуман Методије, међу 14 поменутих старешина манастира Миљков, није поме-

нуо ниједног старешину са именом Мелентије. Међутим, тешко је претпоставити: да творац првог летописа манастира који је по једном или другом Миљку, назван – Миљков манастир, – да би тај, први хроничар, изоставио или ћутке прешао преко тако знамените и, упадљиво важне, фигуре попа-Миљка, у калуђерству названог јеромонаха Мелентија. Он се сам радо још називао и – Виринац, по свом месту рођења.

Поп-Миљко, односно јеромонах Мелентије, родио се у селу Вирине, у околини Ћуприје. Пре рукоположења, не зна се како и под којим околностима, доспео је у село Мраморак, у Јасеници, где је узео себи за жену неку ближу Карађорђеву рођаку, свакако сестру од тетке или од стрица. Затим је био „свештеник староселски (аџибеговачки), марковачки, великоплански и још неких села“. Са женом није имао порођаја, те по њеној смрти, као парох лаповски, „оде у Миљков манастир, крај Мораве, у Ресави и ту се закалуђери, добивши монашко име Мелентије“.

Као јеромонах манастира Миљков, Мелентије се помиње у вези извесних оправки манастира, које изгледа нису биле већих размера и могле су обухватити само оронуте и попаљене конаке за становање.

Јеромонах Мелентије, у манастиру на Морави, уз то и сродник по жени са „Вождом“ Првог српског устанка који је преко свог бившег зета, сада калуђера, на моравској скели, за Ресаву, „живо радио на припремању устанка“... „Јеромонах Мелентије, у циљу припреме и дизања Ресаве на устанак, повезао је Карађорђа са попом-Станишом из Црквенца, Ђурицом Сточићем из Свилајнца, ресавским кнезом Петром, поп-Ђорђем из Гложана, Синђелићем из Грабовца, бимбашом Милованом из Радошина“ и другим знаменитим људима с десне стране Мораве. Ова услуга Мелентијева не само што сведочи о висини националне свести његове и о жару патриотизма којим је горео, већ нам представља старешину манастира Миљков као веома угледну личност са обе стране Мораве: у Јасеници, Поморављу и Ресави.

Због живе везе устаника на скели на Морави, испод самог манастира Миљков, није искључено да је и сам Карађорђе посећивао манастир, о чему би, разуме се, говориле доцније оправке манастира, куповина звона манастиру, суревњивост кнеза

Милоша и – одузимање тог звона од манастира; она и онако сурова одмазда Турака према манастиру 1813. године. Све скупа, пак, сведочи о великој и живој акцији манастира Миљков у Првом српском устанку и у повезивању Ресаве са Шумадијом. Тај духовни капитал манастира Миљков, најпре је одраз и дело народне свести, а затим плод живе улоге манастира и његовог настојатеља – јеромонаха Мелентија, из Вирина.

Као што је речено, јеромонах Мелентије, преживео је трагичан крај Првог српског устанка, доживео Други и тек иза њега упокоио у свом манастиру. Најпре је био сахрањен свакако негде у порти храма, али је доцније, са осталим, пренет у заједничку костурницу која лежи паралелно са темељима храма с јужне стране. Како је ова заједничка гробница, са пуно костију и људских лобања, делом увучена и под сами темељ јужног зида, то део плоче са гроба јеромонаха Мелентија достиже до самих улазних врата. Пијетет народа према јеромонаху, (попу-Миљку и „Миљковом гробу“), је велики. Овај се гроб сматра чудотворним и лековитим од разних болести, а нарочито од умних поремећаја, лудила и главобоље уопште!... Болесници се лече стајањем или лежањем на гробу, односно надгробној плочи калуђеровој, те је иста, од премногих стајања и гажења но-гама, излизана и натпис на њој оштећен у читавим деловима речи. Од некадашњег натписа, могу се прочитати још само ови делови речи (у данашњој транскрипцији): „Тјело јером: Ме [лентија] Виринца поживе... мца де[кембра]... евом“, (препи-сано са плоче).

2. Јеромонах Филимона (Тодоровић), поменуо је игуман Методије на првом месту као старешину манастира. Ми смо, међутим, дали предност јеромонаху Мелентију из Вирина, јер извори и не говоре довољно јасно о јеромонаху Филимону као о настојатељу манастира Миљков. Извори говоре само о пребивању овога монаха из Босне у манастиру у раздобљу од 1818. до 1823. године. Као што смо већ рекли, јеромонах Филимон је био пореклом из Босне, из зворничке нахије, постављен је најпре за старешину манастира Троноше, а затим изабран за епископа зворничке епархије.

3. Јеромонах Константин. О њему се, сем имена и чина, не зна ништа. Ако су имена старешина манастира, код игумана Методија, писана тачним хронолошким редом, онако како

су се смењивали на манастирској управи, онда би јеромонах Константин био други, односно трећи, старешина манастира Миљков и – у чину јеромонаха. Као трећи по реду, јеромонах Константин је поменут и у једној старој читуљи – „Помјанику“ који је, својевремено, вођен у манастиру Миљков.

4. Јеромонах Михајло, поменут само код игумана Методија. Други извори га не помињу нити се о њему што друго зна, сем имена и – јеромонашког чина. На његовом месту, у Миљковачком „Помјанику“ стоји име – јеромонаха Тимотеја.

5. Игуман хаџи-Пантелејмон (1856-1869), најзанимљивија личност међу старешинама манастира Миљково. Био је родом из непосредне околине манастира, из села Гложана, из села које је манастиру дало више од свих осталих насеља у околини. Са именом игумана хаџи-Пантелејмона, сусрели смо се већ при помену оправке манастира у 1856. години. Не зна се чији је био искушеник ни пострижник, али већ у зрелим годинама хаџи-Пантелејмон се јавља на манастирској управи. Као што је речено, за његово име везана је једна од најкрупнијих оправки манастирског храма, извршена у 1856. години. Свилајнац је подигао један конак код манастира, а Лапово други. Тих конака сада нема, јер су, на њиховим местима, сада никла нова манастирска здања, о чему ће бити речи посебно. – По свему судећи, игуман хаџи-Пантелејмон је био велики духовник, путовао је у Свету Земљу и – носио назив – хаџије. У народу је био омиљен и познат, тако да је из милости, назван „Хаџи-Пане“. На списку приложника манастиру из 1865. године, потписује се као „поклоник Гроба Господњег“, а на списку из 1866. године „Хаџи-Пантелеимон игумен“, али већ старачком и дрхтавом руком.

6. Јеромонах Тимотије (поменут код игумана Методија и у „Помјанику“ манастира Миљков). Да ли је баш јеромонах Тимотије, о коме се ништа не зна сем чина и имена, био баш директни наследник на манастирској управи предузимљивог и енергичног игумана хаџи-Пантелејмона, није познато. Али, биће највероватније, да је после смрти игумана хаџи-Пантелејмона, старешинску дужност привремено вршио намесник јеромонах Мелентије, кога извори из 1869. помињу на манастирској управи.⁶

⁶ Види: Календар са Шематизмом за 1869. годину.

7. **Јеромонах Григорије**, (помиње га само игуман Методије). Ни о овом се настојатељу манастира Миљков не зна више ништа, но о његовом наводном претходнику, јеромонаху Тимоотију, односно јеромонаху Мелентију.

8. **Игуман Хрисант**, кога не помиње ни игуман Методије ни миљковачки „Помјаник“, по осталим изворима, стајао је на челу манастира Миљков 1872. године.⁷ Као сабраћа поменути су му: јеромонах Венедикт и мирски свештеник Миленко Поповић, који је, свакако, опслуживао манастирску парохију.

9. **Игуман Филарет** (Петровић). Оскудне податке о јеромонаху Филарету (Петровићу), старешини манастира Миљков, допуњава неколико забележака скупљених у манастиру чији је био најпре намесник (по забелешци из 1876. године о примљених 6 кошница пчела), а затим игуман (1878). У 1877. години, изгледа, да је јеромонах Филарет стајао на челу манастирске управе у својству – намесника.⁸ Судећи пак по примљеном једном прилогу манастиру од 15 цес. дуката и 988 гроша у готовом новцу, чије време, датум пријема, није могуће установити, јер на белешци нема ознаке о времену кад је прилог примљен, може се, са пуно вероватноће, тврдити: да је манастир тада, под управом јеромонаха Филарета, уживао велики углед у народу. О томе говори и овај прилог села Бошњана, који је примио јеромонах Филарет. Међутим, из праксе се зна: да народ прилаже оном манастиру где братство манастирско ужива леп глас, а управа пун ауторитет.

Јеромонах Филарет бавио се и прикупљањем података и историјске грађе о поменутих манастирима на Морави, а међу њима и о манастиру Буковици, доцније манастир Миљков. Овај прикупљени материјал о манастиру, добро је искористио и вешто укомпоновао у грађу првог Летописа манастира Миљков први његов озбиљнији летописац – игуман Методије. Он назива игумана Филарета – ученим, што је, неоспорно и био.

10-13. Остала четири наредна настојатеља манастира Миљков: **Јулијан**, **Евгеније**, **Мојсије** и **Евстратије**, које помиње игуман Методије, а нема их у „Помјанику“ манастира, познати су само по именима. Сва четворица су, по чину, били – јеромонаси.

⁷ Календар са Шематизмом за 1872. годину.

⁸ Календар са Шематизмом за 1877. годину.

14. Око 1883. године, манастир је, изгледа, био без свог братства, а настојатељску дужност обављао је мирски свештеник Гаврило Поповић, свакако парох гложански.⁹

15. **Намесника Исаију**, не помиње игуман Методије нити има помена о њему у манастирском „Помјанику“ манастира Миљков. Међутим, он је 1886. године стајао на челу манастира. Другог братства уза се није имао. То је све што се о њему зна.¹⁰

16. **Јеромонах Павле** (Орловић), по свом звучном имену и презимену, имењак је и презимењак косовског јунака, кога, по народној песми, налази Косовка Девојка „на разбоју честитога кнеза“, непосредно после Косовске битке. Ако ово име и презиме, или бар презиме, нису само призив срца и романтичарског сањарења, јеромонах Павле (Орловић), могао је бити пореклом са Косова. Летопис манастира Миљков приписује му у дело: подизање манастирских кошева и камене оgrade, зидова око манастирске порте, од којих су остали само слаби остаци на југоисточној страни.

17. **Јеромонах Сава** (Ратковић). Практична и предузимљива личност на управи манастира Миљков. Подигао је 1905. године манастирски виноград, калем на американској подлози од 4.700 чокота, што је, убрзо, постала добра основа за економско снажење манастира. Игуман Сава остао је на управи манастира све до 1908. године, када је умро у Београду. У доба игумана Саве (1903. године), манастир је поседовао 18 хектара обрадиве земље и 28 хектара шуме.¹¹

18. **Игуман Методије** (Миловановић). Игумана Саву (Ратковића), на дужности старешине манастира, наследио је (1908. године), игуман Методије (Миловановић). У Летопису манастира Миљков, чији је први писац био, није о себи оставио никаквих података. О његовом делу – **Летопису манастира Миљков**, било је већ говора. Ваља додати да је Летопис рађен по додацима које је о манастиру објавио Јоаким Вујић, затим по белешкама ученог игумана Филарета (Петровића) и по подацима које је прикупио сам писац, прелиставајући старе књиге и архиве. По овом Летопису, манастир је стајао имовински добро: имао је на цариградском друму своју механу,

⁹ Види: Календар са Шематизмом за 1873. годину.

¹⁰ Календар са Шематизмом за 1876. годину.

¹¹ Календар са Шематизмом за 1903. годину.

у „Тичеву“ око 15 хектара најбоље обрадиве земље, а у „Моравишту“ преко 100 хектара врбака, шуме и обрадиве земље. Највећим делом, ову земљу Велика Морава, мењајући своје корито, поплавила, и – однела.

Игуман Методије био је раније мирски свештеник, те уз своје монашко име, врло радо и често бележи и своје раније световно, име „поп Живота“. Потписује се на црквеним рачунима и 1910. године као 1911. године и то – „Смирени игуман“, што је, изгледа, у довољној мери и био.

Игуман Методије био је даровита природа, добар стилиста и писац. Уређивао је у Пожаревцу један верски часопис. Окушао је своје перо и у неколико озбиљних ствари. Написао је: **Беседе Животе Миловановића** (Београд, 1899. године), **Живот у српској лаври Хиландару** (Београд, 1908. године) и **Беседе игумана Методија** (Солун, 1916. године). Последње му је дело збирка проповеди војницима, издата у Солуну 1916. године, где је, као бригадни војни свештеник, био на солунском фронту. Као што је речено, из његовог је пера и први **Летопис манастира Миљков**, остао, нажалост, још у рукопису и веома рђаво чуван од наследника игумана Методија на манастирској управи. Летопис је обухватио ране почетке манастира, а завршио се догађајима 1. августа 1909. године.

Из доба управљања манастиром игумана Методија, дознајемо из једне оригиналне забелешке у Летопису манастира из 1911. године, о посети манастиру светогорског монаха Агатагела. Он је пропутовао Србију, свакако у циљу прикупљања прилога за српске манастире у Светој Гори, за Кареју и Хиландар. У манастиру Миљков, Светогорац је забележио: „Веома сам захвалан на братском дочеку и гостопримству“, што је несумњиви знак да је у манастиру добро дочекан, да је имао ко да га дочека и са чиме!

У прилог мишљењу, да је у манастиру Миљков, почетком 1911. године, било добро стање у свему, говори и забелешка у Летопису Лазара Вељковића, трговца из Свилајнца: „Задовољан што видех напредак у свему“, свилајначки се трговац одлучио на већи прилог манастиру, поводом чега је и ово написано у манастирском летопису.

19. **Игуман Теодосије**, је управљао манастиром Миљков у времену 1912-1921. године. За њега се, између осталог,

зна да је био на манастирској управи у једном од најтежих раздобља у паћеничкој историји српског народа, у разапетој Србији – 1912-1918. године. Остало је забележено да је предусретљиви јеромонах Теодосије прихватио тада велики збег народа из Мачве, примио га у манастирске конаке и ублажио му избегличку патњу у окупираној отаџбини. У току прве окупације Србије (1915-1918. године), и сам под тешком кнутом завојевача, манастир Миљков је под управом Теодосија знатно помагао сиротињи гложанске општине, а у војној станици у Свилајнцу, непрестано су горела дрва из шуме манастира Миљков.

Узгред буди речено: у свим српским ратовима, манастирска шума је нештедимице рушена и уништавана, почевши од ратова 1876-1878, па у Балканском и Првом светском рату.

б) Монаштво по обнови Браничевске епархије

Подаци о старешинама и кретању манастирског братства после обнове Браничевске епархије (1921. године), потпунији су само у погледу персоналних података о појединцима и знатно тачнији у хронолошком реду смењивања појединаца на манастирској управи.

1. **Јеромонах Амфилохија** (Бедричића), затекла је обнова Браничевске епархије на положају старешине манастира Миљков. Рођен је 7. маја 1873. године у Новом Саду, замонашен 1. јануара 1893. године у манастиру Горњаку. Припадао је братству манастира Горњака, затим Свете Петке, а 8. децембра 1925. године братству манастира Манасије, као њен старешина. На дужности старешине остао је до 1927. године, када је постао парох влаолски, на којој је дужности и умро.

Сабрат му је био јеромонах Теодосије (Гачић) у периоду 1922-1923. године.

2. **Јеромонах Пајсије** (Поповић). Рођен је у Белушићу, бивши срез левачки, 12. августа 1878. године; замонашен у манастиру Каленићу 1907. године. Управљао је манастиром свега неколико месеци у 1923. години, а затим премештен у манастир Манасију, где је доцније, извршном пресудом Великог Духовног Суда од 5. октобра 1925. године лишен чина.

3. **Архимандрит Мирон** (Јанковић), заменио је јеромонаха Пајсија (Поповића) на управи манастира Миљков (1923. године). Рођен је 23. априла 1870. године у селу Конатици, бив-

ши срез посавски; замонашен је 17. јуна 1895. године у манастиру Рајиновцу. Припадао је братству манастира Рајиновца а затим био чувар војног гробља на Крфу. Дужност старешине манастира отправљао до 9. децембра 1925. године, до премештаја у братство манастира Свете Петке. Одликован орденом Светог Саве Четвртог и Трећег степена. Братства, изгледа, није имао.

4. Јеромонах Теодосије (Валаамски), примио управу манастира од архимандрита Мирона (Јанковића) и остао на њој до 1926. године, када је најпре премештен у манастир Горњак, а затим му додељен канонски отпуст из епархије.

Сабрат му је био јерођакон Теофило (Семјаков) у периоду 1925-1926. године.

5. Схиархимандрит Амвросије (Курганов), руски емигрант, примио је управу манастира од јеромонаха Теодосија и основао српско-руски општежитељни манастир 1926. године. Рођен је 1. јануара 1896. године у селу Гаворово, ујезда [срез] Саранског, губернија Пензенска, Русија. Као руски емигрант, припадао је најпре јурисдикцији Бугарске православне цркве, а затим прешао у Југославију, у епархију шабачко-ваљевску. Чинове јерођакона и јеромонаха, примио од руског заграничног митрополита Антонија, а чин игумана, по преласку у Браничевску епархију, од епископа Митрофона (1927. године) године. У чин архимандрита произведен је, на предлог епископа браничевског др Јована (1931. године) године. Упокојио се у Господу у манастиру Миљков 30. маја 1933. године.

**Схиархимандрит
Амвросије (Курганов)**
(1896-1926-1933. године)

Ради посебне вредности, ваља се у најкраћим потезима осврнути на духовни успон и материјални напредак, који је манастир Миљков учинио у раздобљу између 1926. и 1933. године, односно 1936. године, док је био српско-руски општежителни манастир и док је животом у њему руководио искусни „баћушка“ [руски назив за свештена и монашка лица], схиархимандрит Амвросије.

Нема сумње да почетком 1926. године настаје ново доба и ново поглавље у историји манастира Миљков. Наиме, по споразуму епископа браничевског Митрофана и митрополита Антонија, председника Светог архијерејског Синода Руске Заграничне цркве, манастир Миљков је, свакако, најпре због комуникационих услова, споразумно, проглашен за српско-руски општежителни манастир.

Године 1926. 4/17. фебруара у манастир Миљков су дошли руски монаси, емигранти, њих шест, махом високих интелектуалаца, са јеромонахом Амвросијем (Кургановим) као старешином на челу. Крупна морална личност, велики духовник, јеромонах Амвросије, је дипломирао богословље и науке на Филолошком факултету Универзитета у Варшави.

Нови игуман је убрзо, као магнет, привукао у манастир Миљков цвет руског монаштва у емиграцији. У току двеју најзменичних посета: у јуну 1926. године руског митрополита Антонија, а у октобру исте године епископа браничевског Митрофана, манастир Миљков, у тишини и усамљености и далеко од светске вреве, убрзо је постао правом оазом монаштва и тихим пристаништем, узбурканом бригама и жалостима, на животном мору.

По благослову епископа браничевског, у манастиру је уведено општежиће, у братству које је било махом састављено од Руса и које је, већ крајем 1926. године, бројало 20 душа: искушеника, расофора, монаха у чину и без овога и схимонаха. И у имовинском погледу, манастир је знатно унапредио.

Ради илустрације, братство манастира, остало је исто и у наредној 1927. години, а строги монашки подвижнички живот, првенствено старешине манастира јеромонаха Амвросија, побудио је епископа браничевског да га произведе у чин игумана.

У 1928. години, од 15. до 29. јуна, пребивала је у манастиру Миљков чудотворна икона Мајке Божије Курске, велика

светиња Руског народа. Огроман број нашега света покlonио се овој светињи, док је пребивала у овом манастиру. У току 1928. године оправљен је и манастирски храм споља.

Следеће, 1929. године, засађен је шљивар на манастирском имању, до самог манастира.

У наредним годинама, у манастиру Миљков бележе само успехе и стални напредак, како у моралном, интелектуалном и духовном, тако и у имовинском, материјалном и економском погледу. Занимљив је овај пресек који чинимо у 1931. години! Замисао, сада већ почившег епископа Митрофана и руског митрополита Антонија, о стварању једног српско-руског манастира на територији Браничевске епархије, прокрчила је себи пут, нашла пуно оправдање и примену.

Манастир Миљков у овом периоду је имао 17 душа, од тога Срба седам а Руса, емиграната, десет. Један Србин је малосхимник (отац Нифонт), два расофорна (Лаврентије и Рафаило) и четири искушеници.

За показану умешност у вођењу послова, духовних и имовинских, у манастиру, старешина манастира Амвросије, произведен је у чин архимандрита.

Нису само строги монашки живот, какав се у манастиру проводио, уставно богослужење и дивно руско пјеније, били ти који су, из дана у дан, привлачили све већи број посетилаца светињи на Морави, већ је то била и узорна економија: баште, њиве, виноград, воћњак; затим, онај унутрашњи ред и чистоћа, зоографисана трпезарија, поправљен кров, подигнуте нове ћелије итд. Све је то одисало једном новом снагом, новим духом, молитвеним и побожним, којим се живело у манастиру. Истина, прилив Срба – монаха толики је да су у манастиру чинили већ једну трећину, а са искушеницима, сачињавају готово једну половину манастирског братства. Манастир је, дакле, растао, не само у имовно-економском, већ и у духовном погледу. Највеће искушење за ово монашко општежиће постала је река Морава. У 1932. години, пресекла је манастирско имање, тако да је најплоднији део остао између старог и новог корита.

Година 1933. као да је преломна у животу манастира Миљков и његовог узорног братства. Она је отпочела зенитом у који је манастир стигао. Његово узорно братство имало је иза себе већ давно пређени пут тешког почетка оскудице, гладова-

ња и лишавања себе основних потреба живота. Као да су, у неповрат, прошле године у којима се и сами Васкрс дочекивао крајње оскудно, са пројом и копривама! Два пута је Чудотворна икона Божије Матере – Курска, по неколико дана боравила у манастиру и, бденија, акатисти, мољења Божијој Мајци, истинској заштитници монаха и монаштва, нису били узалудни. Монашки дух провејао се, утврдио братију, а Пречиста Богомати, стално, а у два маха изразито, показала је своје старање о манастиру и његовом братству.

Једном приликом, у 1926. години, на необичан начин јавила се Света Дјева једном побожном човеку, сељаку и рекла му да манастир оскудева у вину за литургију коју свакодневно служи. Човек је, на дивно чудо и духовну радост старешине манастира и братства, освануо пред манастиром и са буретом вина на колима, на дар манастиру.

Другом приликом, Пресвета Мати је утолила глад манастирском братству.

Година 1933. отпочела је слављем у манастиру: братство је прославило, почетком јануара, стогодишњицу телесног уснућа преподобног Серафима Саровског, Чудотворца, а почетком фебруара исте године, скромно је прослављена седмогодишњица ове српско-руске монашке оазе на бреговима ћудљиве Мораве.

Маја 17/30. године 1933. представио се у Господу блажене успомене схиархимандрит Амвросије (Курганов), старешина манастира Миљков, ушавши у радост Господа свога, јер је поверени му дар усугубио и био му веран до неслућених крајности. Блажени Амвросије предвидео је своју смрт, рекавши у Недељу Православља једном од саслужашче браће: да он неће више, у телу, служити Господу на земљи!

Схиархимандрит Амвросије сахрањен је у манастирској порти. Његов гроб сада краси диван надгробни споменик од белог мермера. При врху је двогуби – руски – крст, а испод њега, у медаљону од белог порцулана слика оивичена двома, у мермер урезаним, позлаћеним палмовим гранчицама. Испод слике је, као стална поука братству, цитат из Светог Писма: „Ја сам жив и ви ћете живети“ Јн. 14:19). Затим натпис: „Овде почивају земни остаци схиархимандрита Амвросија (Курганова) пож. 40 г. оснивач српско-руске киније, који се упокојио 17. V 1933.

г. Само пожртвована љубав и преподобна смерност красиле су целог живота овога слугу Христовог и најпримернијег монаха. Споменик му подижу Срби и Руси који су се уверили да је отац Амвросије „свима био све, да како год кога спасе“ и приведе Богу.“ [Преписано са споменика.]

Сабраћа су му били:

- јеромонах Јеротије (Ференц) у току 1926. године;
- јеромонах **Јован Максимовић** у периоду 1926-34. године, потоњи епископ Шангаја (Кина), а затим Сан Франциска (САД), ново светило Православља;
- јеромонах Петар од 1926. до одласка у Херцеговину;
- јеромонах Јувеналије (Николајевић) у периоду 1927-1929. године;
- јерођакон Анатолије (Карасјута) у периоду 1926-1928. године;
- монах Валерије (Књазов) у периоду 1926-1927. године, када је и рашчињен;
- монах Варсава (Тепленичев) у периоду 1926-1934. године;
- игуман Лука (Радионов) у периоду 1926-1936. године;
- јеромонах Марко (Архипов) у периоду 1926-1935. године, упокојио се 1935. године;
- јеромонах Нифонт (Јевремовић) у периоду 1926-1934. године;
- јеромонах Саватије (Крилов) у периоду 1926-1935. године;
- монах Максим (Безак) у периоду 1926-1929. године;
- јеромонах Никанор (Бељаков) у периоду 1929-1933. године;
- јеромонах Зосим (Вајаков) у периоду 1929-1932. године;
- јерођакон Сава (Струва) у периоду 1926-1930. године;
- монах **Антоније (Сенкијевич)** у периоду 1926-1930. године, потоњи епископ у Сједињеним Америчким Државама;
- јеромонах Теофан (Шишманов) у периоду 1933-1934. године;
- монах Наум (Андрић) у периоду 1931-1933. године,

доцније познати иконограф;

- јеромонах Серафим (Лисевицки) у периоду 1931-1934. године;

- јеромонах Роман (Чолаковић-Јовић) у периоду 1931-1936. године;

- архимандрит Инокентије (Годунов) у периоду 1930-1932. године, упокојио се 1932. године;

- монах Иларије, до 1931. године;

- монах Павле (Чугаљ) у периоду 1926-1934. године;

- јеромонах **Антоније (Медведев)** у периоду 1926-1936. године, потоњи епископ у Аустралији;

- јеромонах Теодосије (Волков) до 1926. године;

- јеромонах Владимир (Колосев) у периоду 1923-1936. године, са прекидом;

- монах Јован (Томић) до 1932. године;

- јеромонах Исакије (Каширин) у периоду 1932-1933. године;

- монах Лукијан (Андријевски) у периоду 1932-1934. године.

Да би се, бар приближно створила слика о томе какав је значај придаван манастиру Миљков у црквеним круговима православне руске емиграције, подсетићемо само на неколике званичне и приватне посете које су манастиру чинили поједини епископи наше и Руске Заграничне цркве:

- У 1926. години, манастир је посетио, на Петровдан, митрополит кијевски и галицки Антоније, представник Светог архијерејског Синода Руске православне Заграничне цркве. Исте године 11. октобра манастир је посетио епископ браничевски Митрофан;

- Две епископске посете манастиру биле су у 1928. години: на Велику Госпођу, манастир је посетио епископ браничевски Митрофан, а 4. септембра у манастир је стигао загранични епископ Сергије црноморски;

- Епископ браничевски Митрофан посетио је манастир 1. септембра 1929. године;

- У 1931. години манастир је забележио следеће посете: 1. јануара посету Теодосија, руског епископа у Детроиту (САД) и 9. марта посету др Јована, епископа захумско-херцеговачког,

у својству администратора епархије браничевске;

– Године 1932. манастир су посетили руски епископи у емиграцији и то: 4. марта Николај (Карпов), епископ лондонски, Јоасаф, епископ монтреалски и Теофан, епископ курски;

– Митрополит Антоније посетио је манастир 17. јула 1939. године. У његовој је пратњи био и руски епископ Сан-Франциска Тихон (Троицки).

6. Игуман Лука (Радионов), примио је дужност старешине манастира одмах по смрти схиархимандрита Амвросија 1933. и остао на челу манастирске управе све до 1936. године у којој је години, заједно са братством, премештен у манастир Туман. Братство пак манастира Тумана, истом одлуком премештено је у манастир Миљков.

7. Игуман Лукијан (Бирчанин), управљао је манастиром у међувремену од 1936. до 1939. године.

Сабраћа су му била:

– јеромонах (недостаје име) (Живановић-Веселиновић) у 1936. години;

– јеромонах Дамаскин (Дукић) у току 1936. године;

– игуман Софроније (Михајловић) у периоду 1936-1937. године;

– јерођакон Наум (Дедијер) у периоду 1939-1940. године.

8. Архимандрит Макарије (Милетић), старешина манастира Раванице, управљао је манастиром у периоду 1940-1942. године, када је стрељан од Немаца у Бањичком логору у Београду.

Сабраћа су му била:

– архимандрит Теодосије (Тошић) у периоду 1940-1942. године;

– јеромонах Прокопије (Ковачевић) у току 1940. године;

– јеромонах Серафим (Живановић) у периоду 1940-1941. године;

– јеромонах Мардарије (Здравковић) у периоду 1940-

1941. године;

- јеромонах Милентије (Пешић) у току 1941. године.

9. Јеромонах ГенADIје (Грбић), привремено додељен братству манастира Миљков и постављен за вршиоца дужности старешине манастира. За додељивање манастиру овог калуђера избеглице нити за његово постављење, нема одлуке архијерејске власти. У 1941. премештен је у манастир Раваницу. Јеромонах ГенADIје (Грбић) рођен је 25. јануара 1891. у месту Љубаја, у Босни, бивши срез приједорски; замонашен је у манастиру Раваници 1913. године, а јерођаконски чин примио је од блаженочившег Вићентија, митрополита скопљанског 1915. године. По ослобођењу 1946. године, разрешен је дужности и упућен у епархију горњокарловачку. Дужност старешине манастира вршио све до 7. септембра 1942. године.

Сабраћа су му била, као и код његовог претходника, са додатком:

- јеромонах Јован (Папић) у току 1941. године;
- монах Пантелејмон (Миливојевић) у периоду 1941-1942. године;
- монах Павле (Ковачевић) у току 1941. године;
- јерођакон Димитрије (Бодров) у периоду 1940-1942. године.

10. Синђел Максим (Рајичић), рођен је у селу Баре, бивши срез пожаревачки, 10. фебруара 1903. године; замонашен је 6. маја 1927. године у манастиру Раваници. Једно време био прешао у клир епархије тимочке (1936.), а затим се вратио и припадао братству манастира Свете Петке. Одлуком епископском постављен је за в.д. манастира Копорина, 1942. године, а затим за старешину манастира Миљков. На овој дужности је остао у периоду 1942-1943. године, када је најпре премештен у манастир Манасију, затим је враћен у манастир Миљков и поново премештен у манастир Манасију. Коначно се вратио у манастир Раваницу за духовника сестринству где се и сад налази. Опслужује парохију сењско-рудничку, на којој је дочекао и пензију. Сад је духовник манастира Раванице.¹²

Сабраћа су му била:

- игуман Никанор (Пујић) у периоду 1942-1943. године;
- јерођакон Јован (Петровић) у току 1942. године;
- јерођакон Михајло (Милуновић) у току 1942. године;
- свештеник Алексеј Ромањенко у току 1942. године, упокојио се 1942. године;
- монах Гаврило (без икаквих других података);
- синђел Мирон (Јовичић) у току 1943. године.

11. Игуман Никанор (Пујић), заменио синђела Максима на управи манастира 1943. године, и остао на истој све до 1952. године, до претварања манастира у женски општежитељни манастир. Рођен је 16. децембра 1890. године у селу Мали Извор бивши срез тимочки. Замонашен је 1. јануара 1908. године у манастиру Раваници. Био је раније клирик тимочке епархије. Године 1935. примљен је у везу клира браничевске епархије, у којој је био старешина манастира Витовнице, затим сабрат манастира Раванице. Од 1952. године прешао у манастир Манасију, а одавде се поново вратио у тимочку епархију, у манастир Буково.

в) Претварање у женски општежитељни манастир

Године 1952. одлуком Светог архијерејског Синода Српске православне цркве, а на предлог надлежног епископа браничевског господина Хризостома, манастир Миљков је претворен у **женски општежитељни манастир**. На дан 30. октобра 1952. године, извршена је и званична примопредаја дужности између смењеног старешине игумана Никанора (Пујића) и новопостављене настојатељице монахиње – Доротеје, садашње игуманије манастира Миљков.

Игуманија Доротеја (Бојковић), прва је настојатељица манастира Миљков од његовог претварања у женски општежитељни манастир. Рођена је у Великом Орашју 1. јануара 1923. године где је свршила основну школу а затим женску домаћичку и нижу пољопривредну. Замонашена је 8. априла 1950. године у манастиру Сретењу, у жичкој епархији. Примљена у клир епархије браничевске и поверена јој дужност најпре при-

времене, а затим сталне, настојатељице манастира Миљков. Чином игуманије одликована је 1963. године.

Упокојила се мати Доротеја 2007 године

Игуманија Ангелина настојатељица манастира Манасија је по потреби службе постављена за игуманију Миљковог манастира 2008 године.

Кратке биографије сестринства Миљковог манастира

1. Игуманија Ангелина Радисављевић у манастир Часног Крста у Земуну ступила 1951г. у 23 години живота. Са сестринством манастира прешли у ман Манасија 1953. године. Малу схиму примила 1954. Игумански чин добила 2001. год. и постављена за старешину ман Манасија. За игуманију ман Миљков постављена 2008. год. по потреби службе .
2. Иг уманија Анастасија Симеоновић ступила у манастир Витовница 1956. г. у својој 14 години. 1959 г. прелази у ман Манасија. Пострижена у расу 1964. год. малу схиму 1983. г. 1995 постављена за старешину ман Манасија и добила игумански чин. Прешла у Ауст ралискоНовозеландску епархију 2001. г. у скит Рождества Пресвете Богородице. У Миљковом манастиру је од 2009. год.
3. Прото синђел Нестор Пандур у Миљковом манстиру је од 1990 год.
4. Јеромонах Нектарие Николић ступио у манастир Манасија 1998год. Пострижен у расу 2001 у скиту Рождества Пресвете Богородице- Аустралија . У Миљковом ман. је од 2009 год.
5. Монахиња Теодора Лазаревић ступила у манастри Нимник 1938г. у 11 години. Потом са сетринством прелази у Земун 1945г. у манастир Часног крста. У манастир Мансаија долази са целим сестринством из Земуна 1953г. Малу схиму примила 1947 г. У Миљковом манастиру је од 2009 год.

6. Монахиња Киријакија Митић ступила у манастир Манасија 1951 г.у 17 години.Малу схиму примила 1954 г.У Миљковом манастиру је од 2009 год.
7. Монахиња Харитина Костић ступила манастир Миљково 1953 год.у свој 21 год .Малу схиму примила 1959
8. Монахиња Варвара Јоксимовић ступила манастир Миљково 1955год.у свој 18 год.Малу схиму примила 1959
9. Монахиња Марија Жојић ступила манастир Миљково 1957год.Малу схиму примила 1961
10. Монахиња Параскева Радојковић ступила манастир Миљково 1960 год.у својој 28 год.Малу схиму примила 1963 год.
11. Монахиња Тавита Поповић ступила у манастир Месић 2007 г. У ман Миљков је од 2009 г.Пострижена у Малу Схиму 2010 г
12. Инокиња Катарина Станковић ступила у манастир Манасија 1999 год.Пострижена у расу 2002 год.У Миљковом манстиру је од 2009 год
13. Инокиња Филотеја Добросављевић у манастир Прохора пчинског ступила 2000 год.Пострижена у расу 2005 год.у манастиру Манасија .У Миљковом манастиру је од 2008 год.
14. Инокиња Доситеја Гавриловић ступила манастир Манасија 2003 год. у својој 23 год.Пострижена у расу 2005 год.У Миљковом манастиру је од 2009.
- а. ИСКУШЕНИЦЕ
15. Смиљана Ђурић
16. Мила Маринковић
17. Миланка Ђорђевић
18. Олга Николић
19. Светлана Петровић

г) Конаци и зграде у порти

Изузимајући само године кад су манастир Миљков, ње-

гови обновитељи, дизали из пепела – поново зидали манастир, у прошлости, ни у једној декади, није забележио већег успеха ни напретка у изградњи, као што је то било у периоду од 1960. до 1970. године.

Године 1952. када је манастир Миљков претворен у женски општежителни манастир, сестринство је затекло следеће објекте у манастирској порти:

- кућу стару са трпезаријом, кујном и пекаром,
- кућу са осам одељења и подрумом,
- кућу са три одељења и тремом,
- кош са боксовима у дужини од 20 метара,
- зграду са три одељења и шталом за стоку,
- кућу за народ са шест одељења, и
- шупу за дрва.

Све су биле грађене од слабог материјала и у јако лошем стању, покривене ћерамидом и са видним оштећењима – неопходна је била хитна поправка или изградња нових објеката.

Сем напредне обраде земље, виноградарства и одгоја стоке, овај се период одликује још и у живој грађевинској делатности код манастира.

Вредно сестринство је одлучило да почне са изградњом нових објеката, на местима где су били стари, с тим што би се изградња одвијала етапно у наредним годинама.

Ограда

Потпуно је измењена ограда око манастирског комплекса, сада је урађена од цигле, и са спољне стране обложена је каменом у висини од 1,5 метара. Тиме је манастирска порта заштићена, а унутрашњост добија контуре целине коју је могуће контролисати. У оквиру нове ограде урађена је нова метална капија, изнад које је урађен видан натпис МАНАСТИР МИЉКОВ, металним словима. Овај натпис на капији је 2004. године замењен и сада стоји: МАНАСТИР ВАВЕДЕЊЕ.

Конак за ходошаснике

У близини капије, на северозападној страни, урађена је конак за посетиоце манастира, са савремено опремљеним соба-

ма: у приземљу једна велика са три стране застакљена просторија, две собе и купатило и на спрату пет соба и купатило. У читавој површини куће налази се подрум. На источној страни куће налази се трем читавом дужином. Конак је урађен на месту старе куће за народ а која је имала шест одељења. Конак је почет да се гради 1998. године а освећен је 2001. године.

Сестрински конак

На месту старог конака из времена Руског општежића на југоисточној страни од манастирског храма, на даљини од око 50 метара, подигнут је у периоду 1966-68. године **сестрински конак** у стилу моравске куће, са капелом. Конак је подигнут од тврдог материјала, приземље и спрат, са подрумом испод три одељења приземља и, неоспорно, задовољио је све стамбене потребе сестринства овог манастира, јер има више од 25 одељења! Размере манастирског конака су 28 x 11 метара, а висина је преко 6 метара до крова. Кров је четвороводни, са мајијама.

Сестрински Конак подигнут у периоду од 1966. до 1968. г.

Нови манастирски конак

На источној страни сестринског корпуса из 1968. године од југа према северу, од конака према Храму, урађен је нови, савремено опремљен, манастирски конак. Градња конака

је трајала око три године, а освећење је извршено 1997. године.

Димензије тог конака су 27 x 9 метара, са приземљем и спратом, а покривен је на четири воде. Конак је грађен по најсавременијим захтевима. Источна страна новог конака је одвојена од земље, која се диже у наглој косини, са једним простором – ходником, ширине 3 метра. Наиме, нови конак је грађен на темељима неке старе грађевине, чија је источна страна односно њен зид био везан за земљу. Због влаге нови конак је одмакнут од земље, коју сада придржава тај стари зид, и који је неопходно санирати што пре.

Нови конак манастира Миљков (западна страна)

Веза између старог и новог конака остварена је изградњом **параклиса**, која је посвећена Светом Максиму Исповеднику.

Нови конак има у приземљу две собе, хол, купатило, кухињу са трпезаријом и оставом, једну већу собу и једну мању за примање гостију. Све су те просторије складно распоређене тако да чине функционалну целину која олакшава њихову употребу. Први ниво новог конака је ви-ши за око 70 сантиметара од првог нивоа, приземља, старог конака. Са западне стране нови конак има предивну полулучну терасу поред улаза, са дивном оградом урађеном у бетону, чи-тавом

дужином, која је офарбана у бело. На споју два конака налази се улаз у параклис Светог Максима Исповедника.

На спрату новог конака налази се велика трпезарија за 180 особа, кухиња за сервирање ручка у току храмовних слава и других празника. За ову просторију везано је купатило са две кабине. У наставку налази се владичин хол и соба са купатилом.

Пројекат новог манастирског конака урадио је архитекта Малиша Миленковић.

ж) Манастирске славе

У току године верни народ овог дела Србије се у манастиру Миљков окупља три пута о манастирским славама: (1) Рождество Пресвете Богородице – Мала Госпојина – 8. септембар* (21. септембар); (2) Ваведење Пресвете Богородице – 21. новембар (4. децембар); (3) Преподобни Максим Исповедник – 21. јануар (3. фебруар); и (4) Преображење Господње – 6. август (19. август).

ВАВЕДЕЊЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

(8/21. СЕПТЕМБАР)

Тропар, глас 4.

Днес благовољенија Божија предображеније и чловјек-ов спасенија проповједаније; в храмје Божији јасно Дјева јављајетсја и Христа вјем предвозвјешчајет. Тој и ми велегласно возопијим: радујсја смотренија зиждитељева исполњеније.

Кондак, глас 4.

* сви датуми у књизи су дати по старом, Јулијанском – црквеном календару, а по грађанском то је 21. септембра; нап. приређивача овог издања.

Пречистиј храм Спасов, многоцјениј чертог и Дјева, свјашченоје сокровишче слави Божија, днес воводисја в дом Господењ, благодат сововодјашчи, јаже в Дусје Божественом, јуже воспјевајут ангели Божији: сија јест сељеније небесноје.

Свети Николај Жички и Охридски ВАВЕДЕЊЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Када се Пресветој Деви Марији навршише три године од рођења, доведоше је родитељи њени Свети Јоаким и Ана, из Назарета у Јерусалим, да је предаду Богу на службу према ранијем обећању своме. Три дана пута има од Назарета до Јерусалима; но идући на богоугодно дело тај пут не беше им тежак. Сабраше се и многи сродници Јоакимови и Анины, да узму учешћа у овој светковини, у којој узимаху учешћа невидљиво и ангели Божји. Напред иђаху девице са запаљеним свећама у рукама, па онда Пресвета Дева, вођена с једне стране оцем својим а с друге мајком. Беше Дева украшена царским благољепним одећама и украсима, како и приличи **кћери царевој**, невести Божјој. За њима последоваше множина сродника и пријатеља, сви са запаљеним свећама. Пред храмом беше 15 степена. Родитељи дигоше Деву на први степен, а она онда сама брзо узиђе до врха, где је сrete првосвештеник Захарија, отац Светог Јована Претече, и узевши је за руку уведе је не само у храм него у Святая Святыхъ у Светињу над Светињама, у коју нико никада не улажаше осим архијереја, и то једанпут годишње. Свети Теофилакт Охридски вели, да је Захарија „ван себе био и Богом обузет“ када је Деву уводио у најсветије место храма, иза друге завесе, иначе се не би могао овај поступак његов објаснити. Тада родитељи принесоше жртву Богу, према закону, примише благослов од свештеника, и вратише се дома, а Пресвета Дева оста при Храму. И пребиваше она при храму пуних 9 година. Док јој беху родитељи живи посеђиваху је често, а нарочито блажена Ана. Када пак родитељи њени беху Богом одазвани из овога света, Пресвета Дева оста као сироче, и не жељаше никако до смрти удаљавати се из храма нити ступати у брак. Како то беше противно и закону и обичају у Израилју, то она по навршетку 12 година би дата Светом Јосифу, сроднику своме у Назарет, да под видом обручнице живи у девствености те тако и да своју жељу испуни и привидно закон задовољи. Јер у то време не знаде се у Израилју за девојке завештане на девство до краја живота. Пресвета Дева Марија беше прва таква до-

животно завештана девојка, и њој после следоваху у цркви Христовој хиљаде и хиљаде девственица и девственика.

В А В Е Д Е Њ Е

Родитељи Свету Деву
У храм Свети увођаху,
И по своме обећању
Господу је предаваху:
Храм се у храм увођаше,
Док ангели запојаше,
Запојаше у милини
Малој Деви у белини.
Нашу Деву деве прате
Са химнама и свећама,
Захарија приводи је
Светињи над Светињама;
У Светињу уводи је
Где се страшна тајна крије:
Где је ђивот од завета,
Где је златна кадилница,
Где је жезал и где мана,

Где свих тајни сакривница –
Ту се води Дева чиста,
Тајни ђивот живог Христа.
Зачуди се и свештеник
Зачуди се народ цео.
Нико од њих не послути
Да је свет за Бога зрео
За долазак живог Бога,
Живог Бога истинога.
А Девица Света, мала,
У дно срца сакри тајну,
У скрижале срца свога
Сакри Дева вечну тајну!
Храм се у храм увођаше
Док ангели запеваше
Слатко, гласно, милостројно:
Алилуја и Достојно!

Протојереј-ставрофор хаџи-Радосав Ст. Митић

В А В Е Д Е Њ Е

Једног зимског дана пре више од две хиљаде година, уведена је у јерусалимски храм мала Марија, молитвом испрошена кћи праведних Јоакима и Ане; будућа мајка спаситеља нашег Господа Исуса Христа. Она је имала само три године. Била је мала и слаба као сва деца њеног узраста. Доведена је да се посвети Богу по обећању њених родитеља; уколико им Бог услиши молитву и обрадује их дететом, – да ће то дете посветити Богу. Довели су је родитељи у свечаној поворци, не слутећи тада ни они нити мала Марија, да ће једног дана, она као најдостојнија међу женама, бити изабрана да постане Мајка Божија.

Старозаветна скинија је праобраз мајке Божије. Дјева је та која је у себи сједињавала све врлине духовног савршенства, а који су означавали свети предмети скиније: златна кадионица, тамјан, молитве које се њом узносе за цео свет. Ми се молимо Њој и овим речима: „Радуј се кадило удобне молитве: радуј се преклињање праведног судије“.

Ковчег завета који се чува у скинији оличење је светости, а Пресвета Дјева примила је Сина Божијег. Зато јој певамо: да

је часнија од Херувима и славнија од Серафима. Ми се Њој обраћамо: радуј се Духом позлаћени ковчеже. У Старозаветном ковчегу налазила се МАНА, којом су се синови Израилског народа хранили у пустињи по изласку из мисирског ропства, на путу за Обећану земљу, јер друге хране нису имали. У утроби мајке Божије, РЕЧ – Син Божији је постао тело, које је спасило цео свет од духовне глади. У скинију једном у току године улазио је Првосвештеник да је окропи жртвом крвљу, а Мајка Божија окропљена је крвљу при распећу сина свога и тиме се испунило пророчанство праведног Симеона. „И благослови их Симеон и рече Марији матери Његовој гле, овај лежи да многе обори и подигне у Израиљу, и да буде знак против кога ће се говорити. А и теби самој пробошће нож душу, да се открију помисли многих срца“ (Лк. 2:34-35).

Дошла је она у храм да би се научила: молитви, смирењу и трудољубљу. Дошла је овде да брже и лакше упозна Бога; да постане Његов вечни храм. Ради тога је она жртвовала све земаљско. Оставила је старе родитеље, родитељски дом, родитељску нежност, љубав. Оставила је своје сроднике, другарице, безбрижно детињство, деље забавне игре, све што је везано за овај земаљски живот. Овде у дому Божијем уносила је топле молитве Богу. У дому Божијем једина њена радост је Небески Отац. Слушала је своје учитеље; читала је редовно Свето Писмо; и речи Светог Писма слагала у срцу свом и чувала их усрдно и брижно. Тиме је стекла благодат у Бога и удостојила се да се назове Благословеном међу женама.

И данас Црква слави Пресвету Дјеву, слави је не само као светињу над светињама, као Царицу неба и земље, већ као Мајку оваплоћеног Бога. У данашњем Светом Јеванђељу чули смо речи похвале Мајци Божијој: „Благо утроби која те носила и груди које су те храниле“; а као одговор на то показао је Господ пут који нас води блаженству „Благо онима који слушају реч Божију и држе је“ (Лк. 11:27-28).

Данас су праведни Јоаким и Ана, родитељи БОГООТРОКОВИЦЕ привели своју кћер, Богу. Ко прилази Христу, прилази Богу. Но, Бог је дух, који се Њему клања, треба да се клања духом и истином. Знамо да је Христос за време проповеди увек био окружен народом. Једни су долазили да чују Његову проповед – речи које воде у живот вечни као што су чинили апостоли и оних пет хиљада људи у пустињи, не рачунајући жене и децу. Други да се само дотакну Његове хаљине, да би добили

исцелење, као многи слепи, прокажени о којима говоре јеванђелисти.

Ми долазимо у храм, Божији дом, да и ми слушајући на богослужењима да чујемо науку Христову, да примимо благодат Духа Светога кроз Свете тајне; и да се у Светом причешћу, ослободивши се у исповести и покајању својих грехова, сјединимо са Христом. Ако долазимо да слушамо реч Божију на богослужењима – благо нама ако уложимо труд да испросимо милост Божију и благодат Његову – благо нама. Но, неће сваки који ми говори „Господе, Господе ући у Царсто Његово, но који чини по вољи Оца Његовог који је на небесима“ рекао је Господ Исус Христос (Мт. 7: 21).

Свети апостол Павле упозорава нас: „Пазите на вријеме јер су дани зли“ (Еф. 5:16). Када улазимо у храм, оставимо све земаљско пред вратима храма; слушајмо речи Божије, слажимо их у срцу своме; радимо и живимо по вољи Божијој; испунимо Закон Божији, да би се уз помоћ Мајке Божије удостојили вечног блаженог живота, који нам је обећао Господ Бог, ако испунимо речи Божијег Закона.

ПОВЕСТ О ЧУДОТВОРНОЈ ИКОНИ
МАЈКЕ БОЖИЈЕ
АХТИРСКЕ
У МАНАСТИРУ МИЉКОВО

Ова икона припада иконама Мајке Божје које су се у Русији доста прославили.

У првој половини 18. века при Покровској цркви у селу Ахтирка, Харковска губернија, служио је свештеник отац Василије Данилов, који се одликовао праведним животом, јаком вером и трудољубљем. У време косидбе, 2. јула 1739. године, отац Василије, желећи да испроба нову косу, отишао је с њом у своју башту, која се налазила око храма. Једва што је успео да замахне косом, приметио је у високој трави икону Пресвете Богородице, како лежи пред њим у високој трави и зрачи неком ослепљујућом светлошћу. Коса је испала из руку свештеника. Он је пао на колена и почео да чита познате му молитве Богородици. Затим је он са побожношћу подигао икону и понео је у свој дом. Овде је она стајала три године, побуђујући код домаћих необичан осећај поштовања. Било је примећено, да ако се ко спремао да проведе ноћ у тој соби, где је икона, на њега је нападао непознати страх и он је бежао из собе. Без обзира на дубоко осећање побожности код оца Василија, икона се није чувала у потребној чистоћи. Три године након што је пронађена, отац Василије је у сну добио наредбу од Пресвете Владичице да својим рукама ослободи икону од прашине која је нападала на њу, да је омије чистом водом и да је украси. Од страха се пробудио и те ноћи испунио наређење Царице Небеске.

**Отац Василије проналази у
трави Чудотворну икону
Пресвете Богородице –
2. јула 1739. године.**

Исте ноћи видео је он и други, необични сан. Сањао је да иде к реци, да у њу излије воду, која му је преостала након омивања иконе. Срете Богородицу у лику прекрасне девојке, која му рече: „Куда носиш ту воду? Врати се са њом кући и чувај је, она ће болеснике лечити од грознице!“ Отац Василије је имао кћер која је управо страдала од тога. Пробудивши се, напојио је том водом и она је истог часа оздравила. И други су се исцелили од грознице, који су од те воде пили.

Посматрајући икону, свештеник је приметио на дасци оштећења и поручио је једном иконописцу да их поправи. Он је икону понео са собом, спремајући се да за два дана почне да ради на њој. Но ноћу је од иконе чуо глас: „Устани, јер је настало време да вратиш икону одакле си је узео. Поправити је ти не можеш.“ Иконописац се молио пред иконом остали део ноћи, а рано ујутру је вратио оцу Василију и испричао му о свему. Због свих ових околности, уверио се отац Василије у чудотворну моћ иконе и одлучио да је приличније да она стоји у храму. Постављена у свети храм, ускоро се икона прославила и новим чудесима.

Код иконописца Јована било је наручено да поправи живопис иконе. Његов син је боловао од грознице. Сазнавши за чудесна исцељења, отац је омио икону водом и напојио малишана, који је оздравио. Затим се збило још неколико исцељења.

Наређено је да се истраже ова чуда и бригадир Лесовицки са пуковским старешином је дао писмено сведочење да многи људи, долазећи из разних места добијају исцељење од ове иконе. То је било затражено из Петербурга, из Светог Синода и императорка Јелисавета Петровна је наредила нову истрагу, која је доказала истинитост свега. Била је наређена и трећа истрага. Иследници, кад дођоше у Ахтирку, позвали су сва лица, која су примила исцељење, да дају исказ под заклетвом. Коначно, 1751. године Свети Синод је заповедио да се Ахтирска икона Мајке Божје има поштовати као чудотворна.

Прослављење иконе је врло обрадовало царицу. Она је решила да јој у Ахтирки подигне камени храм. Гроф Растрели је израдио план храма. Императорка је својеручно уписала у књигу прилога суму од 2000 рубаља, у то време огроман прилог. Књига се та чува и до сада. Црква је освећена 1768. године и по својој величини је величанствена. Прослављењу Ахтирске иконе у вишим круговима руског друштва, а такође и одушевљењу Царице много је допринео овај догађај.

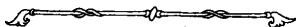
Године 1748. пролазећи за Петербург, у Ахтирки се задржала болна удова баронеса Вајдел са две малолетне кћери. Бринући се за судбину својих девојчица, којима је претило да остану потпуна сирочад, баронеса се жарко молила пред иконом Богомајке за исцељење. Ноћу је видела у сну Владичицу, која јој је рекла: „Узалуд молиш за оздрављење. Тебе чека смрт. Пожури да раздаш по црквама и сиротињи цело твоје имање. То ће бити корисно за твоју душу!“ Болесница је указала на своју децу. „Не брини се о деци, одговорила је Богомајка, ја ћу им бити свагдашња Покровитељка. А ти се припремај за смрт, јер ћеш умрети за три дана и подели своје имање по црквама и сиромашнима, да би се молили за тебе!“ Болесница је свој сан испричала духовнику и журно почела да дели своје имање. Заиста, за пет дана она је умрла. Вест о томе дошла је до Царице и она је позвала сирочад на Двор, васпитала их и удала за двојицу велможа: једну за грофа Пањина, а другу за грофа Чернишова. Оне нису никад заборавиле благодатну помоћ која им се из-

лила преко Ахтирске Мајке Божје и давале су до смрти богате прилоге храму, где је икона пребивала.

Уочи Свете Тројице икону из Покровског Сабора на најсвечанији начин преносе, а то је установљено 1844. године, у обновљени Ахтирски Тројицки манастир.

Најпознатије копије чудотворне Ахтирске иконе Мајке Божје налазе се и у следећим местима:

- у Харкову, у храму Светог Архангела Михаила;
- на обали Оскола, у храму села Боровој, где је раније била Горохватска Богородичина пустиња;
- у селу Межиричи, Лебединског округа, у Покровском храму;
- у селу Рјасном, Ахтирског округа, где је нарочито поштована;¹³
- У селу Есману, Черниговског округа; и
- У Москви, у величанственом храму са пет престола, која носи име „Николе Јављенога“, на Арбату, овој икони је посвећен Свети Престо.

И света обитељ манастира Миљков има част да чува једну копију ове Чудотворне иконе. Круна на икони дар је у Христу упокојеног синђела Хаџи Јована Стојковића. А сребрни дарови прилог су поменутог оца Јована за душу његове почивше мајке Јелисавете, као и сребрњаци, који су прилог високопреподобне игуманије, мати Доротеје, настојатељице ове свете обитељи.

**Пресвета Богородице,
спаси нас. Амин!**

¹³ Све више поменуте копије налазе се у Харковској епархији.

Л И Т Е Р А Т У Р А

Протојереј Душан Д. Митошевић „Манастир Миљков на Морави код Свилајнца“, друго издање, Смедерево, 1974.

Епископ Никанор Ружичић „Историја Српске Цркве“, Загреб, 1893.

„Гласник Српског Ученог Друштва“, књ. IV, Београд, 1867.

Српски Етнографски Зборник, књ. V, Љуб. Јовановић „Млава“, Београд, 1903.

Српска књижевна задруга, Поучник XII, Душан Ј. Поповић: „Србија и Београд“, Београд, 1950.

Стојан Новаковић „Законски споменици“, Београд, 1912.

Гласник Скопског Научног Друштва, књ. VII, Скопље, 1934.

Јоаким Вујић „Путешествије по Србији I“, Српска књижевна задруга, Београд, 1903.

М. Ђ. Милићевић „Кнежевина Србија“, Београд, 1876.

„Богословље“, Београд, 1934, стр. 288 и даље.

„Православна Мисао II“, Београд, 1960, св. I, др. Душан Кашић „Монахиње уз мушке манастире...“.

„Темњићи Зборник II“, Београд, 1936.

Календар са Шематизмом за године 1869, 1876, 1877. и 1903. годину.

„Гласник Српске православне патријаршије“, XIII, Београд, 1961.

„Шематизам источне православне патријаршије“, Сремски Карловци, 1925.

„Браничевски Весник“, Пожаревац, 1936. св. X-XI.

„Летопис манастира Миљков“, рукопис, није објављиван.

Душан Д. Митошевић „Православна Епархија браничевска“, рукопис.

Протођакон Љубомир Ранковић „Вековник“, Глас Цркве, Ваљево, 1998.

Свети Николај Жички и Охридски „Охридски Пролог“, Београд, 1961.

Протојереј-ставрофор хаџи-Радосав Ст. Митић „Проповеди – недељне, празничне и пригодне“, Београд, 2000.

„Тропари и кондаци“, Православна духовна радионица „Мир ти“, електронска библиотека, Београд, 2000.

„Фотографије, иконе, вињете и цртежи“, Православна духовна радионица „Мир ти“, електронска библиотека, Београд, 1996.